

; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 536 с.

### ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

**Чорна Ольга Володимирівна** – старший викладач кафедри фундаментальних і соціально-гуманітарних дисциплін Криворізького металургійного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», аспірант.

*Коло наукових інтересів* : моніторинг якості вищої освіти.

УДК 37(09)

## УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

*Олександр ШАМРАЙ (Черкаси)*

*Постановка проблеми дослідження.* Важливим етапом у формуванні сучасного педагога є удосконалення професійної педагогічної компетентності. Педагогічна майстерність - вияв високого рівня педагогічної діяльності.

Як наукова проблема, вона постала у ХІХ. ст. Дослідники педагогіки тлумачать її як найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків, «синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей учителя», комплекс властивостей особистості педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності.

*Аналіз останніх досліджень і публікацій.* Дослідженням питань розвитку та підвищення педагогічної майстерності займалися такі педагоги як М. І. Дьяченко[1], І. П. Жерносек[2,3], І. А. Зязюн[4,11], Л. О. Кандибович[1], О. М. Касьянова[5], Л. В. Крамущенко[11], І. Ф. Кривонос[11], Н. В. Кузьміна[6], І. В. Маслікова[7], Г. В. Наливайко[8], Н. М. Островерхова[9], О. М. Пехота[12], та інші.

*Метою статті* є визначення концептуальних засад подальшого розвитку і вдосконалення післядипломної педагогічної освіти, перспективних напрямів навчання педагогів, підтримки їхнього професійного зростання; функцій методичних структур у становленні професійного росту вчителя; дослідження складових розвитку творчого потенціалу педагогічного колективу.

Відомо, що рівень розвитку професійної майстерності не пропорційний професійному досвіду. Багаторічний досвід роботи несе в

собі як позитивні, так і негативні риси: досвідчений вчитель досягнувши високої майстерності, часом не може відмовитися від засвоєних стереотипів, зупиняється у своєму професійному рості, продовжуючи діяти в рамках свого досвіду, який тепер уже заважає йому рости.

*Виклад основного матеріалу.* Що ж таке – педагогічна майстерність? Яка її сутність? У психолого-педагогічній літературі в даний час існують різні характеристики поняття "педагогічна майстерність", але немає єдиного визначення, яке точно і повно розкриває його зміст і сутність. Так, наприклад, М.І. Дьяченко і Л.О. Кандибович пишуть: «Педагогічна майстерність – це високий рівень професійної діяльності викладача. Зовні воно виявляється в успішному творчому рішенні найрізноманітніших педагогічних задач, в ефективному досягненні способів і цілей навчально-виховної роботи. З внутрішньої сторони майстерність – це функціонуюча система знань, умінь, навичок, психічних процесів, властивостей особистості, що забезпечує виконання педагогічних задач» [1, с. 169-170].

Успіх інноваційних реформ, у першу чергу, залежить від учителя, його творчого потенціалу, готовності до безперервної самоосвіти, здібності до гнучкого соціально-педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості особистості. У період реформування системи освіти гостро виникає потреба удосконалення професійної педагогічної компетентності. Педагогічна компетентність – це результат творчої професійної діяльності, інтегрований показник особистісної сутності вчителя, зумовлений рівнем реалізації його гуманістичної спрямованості. Актуальним на цей час стає питання науково-методичного забезпечення методичної роботи з підвищення рівня педагогічної компетентності.

У створенні особистісно орієнтованої системи професійного зростання вагому роль відіграє педагогічний моніторинг. Завдяки педагогічному моніторингу йде накопичення інформації про кожного з педагогів району, що забезпечує безперервне відстеження професійного рівня, а також з'являється можливість прогнозувати та моделювати розвиток і стан професійного рівня педагогів. Таким чином, на всіх рівнях управління виникає потреба впровадження моніторингу професійної компетентності педагогів як умови реалізації компетентісно орієнтованого підходу. Це дає змогу на підставі комплексної діагностики та моніторингу підвищити рівень об'єктивності оцінки діяльності вчителя та сприяти постійному всебічному розвитку професійної педагогічної компетентності вчителя.

Удосконалення рівня професійної компетентності – один з основних напрямків реформування системи освіти. Головні нормативно – правові документи Міністерства освіти і науки України свідчать про те, що педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний

рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру, що підготовка педагогічних працівників, їх професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти.

Виходячи з цього, головними завданнями післядипломної педагогічної освіти та методичної служби стали питання стимулювання самоосвіти й само - розвитку педагогічних кадрів та надання своєчасної методичної допомоги з даного напрямку.

Таким чином, основним напрямком удосконалення рівня професійної компетентності вчителя є професійне самовдосконалення шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності.

Аналіз планів самоосвітньої діяльності педагогів свідчить, що більша частина педагогів не мають системи планування, зорієнтованої на досягнення кінцевих якісних результатів.

Сучасна педагогіка має потребу у висококваліфікованих спеціалістах, які здатні творчо підходити до організації навчально-виховного процесу та досягати високих якісних результатів.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що виникає потреба в досконалій організації та управлінні самоосвітньою діяльністю педагогів. [5, стор. 24]

І сьогодні ще зустрічаються люди, що вважають, що вчителем бути легко. Для цього навіть не обов'язково вчитися в спеціальному педагогічному навчальному закладі. Щоб стати майстром, творцем, вчителю необхідно опанувати закономірностями і механізмами педагогічного процесу. Це дозволить йому педагогічно мислити і діяти, тобто самостійно аналізувати педагогічні явища, розчленовувати їх на складені елементи, осмислювати кожну частину в зв'язку з цілим, знаходити в теорії навчання і виховання ідеї, висновки, принципи, адекватні логіці розглянутого явища; правильно діагностувати явище – визначати, до якої категорії психолого-педагогічних понять воно відноситься; знаходити основну педагогічну задачу (проблему) і способи її оптимального рішення.

Науково обґрунтований аналіз діяльності вчителя є основою для удосконалення професійної педагогічної компетентності. Аналізуючи отриману інформацію на всіх рівнях, постає головна мета - побачити зв'язок між діяльністю вчителя, результатами його праці та сучасними вимогами суспільства, які ставляться перед учителем.

Результати самоосвітньої діяльності відстежуються за допомогою повторної діагностики рівня професійної педагогічної компетентності та моніторингу ефективності методичної діяльності кожного вчителя, який доцільно проводити кожний рік, а особливо використовувати на період атестації педагогічних працівників.

Завдяки педагогічному моніторингу відбувається накопичення інформації про кожного педагога, що забезпечує безперервне відстеження професійного рівня, а також з'являється можливість прогнозувати та моделювати саморозвиток педагогів. Одним із мотиваційних факторів стимулювання самоосвітньої діяльності є рейтингова система.

Рейтингова система ефективності методичної діяльності сприяє стимулюванню самоосвітньої діяльності і, як наслідок підвищує професійний рівень педагогічних працівників.[2, стор. 87]

Проблема задоволення освітніх потреб особи, суспільства та держави вимагає пошуку нових шляхів розвитку творчого потенціалу педагогічних працівників навчальних закладів. Сучасні школи потребують творчої особистості вчителя. І щоб знайти своє місце в школі, відповідати всім вимогам сьогодення школи педагог повинен:

- самостійно мислити;
- вміти адаптуватись в життєвих ситуаціях;
- критично ставитись до себе та до оточуючих;
- бачити, формулювати проблему та знаходити раціональні шляхи щодо її вирішення;
- уміти знаходити, опрацьовувати, аналізувати та використовувати потрібну інформацію;
- творчо працювати, генеруючи ідеї;
- мати бажання і прагнути постійно вчитись, удосконалюватись, розвиватись і творити.

Стратегічною метою системи фахового зростання педагогічних працівників є забезпечення умов для їх безперервного професійного розвитку і саморозвитку, формування відповідних потреб. Це може бути досягнуто шляхом реалізації низки тактичних цілей:

- розроблення й запровадження соціальних мотивацій актуалізації потреби в безперервному підвищенні професіоналізму всіх категорій педагогічних працівників;
- створення умов для утримання фахівців у сфері педагогічної діяльності;

Підвищення уваги до проблем персонального розвитку педагогічних працівників, передусім до тих змін, що відбуваються в процесі професійної діяльності, створення умов для оптимізації і гармонізації тенденцій професійного вдосконалення. [8, стор. 127]

На прикладі Кам'янського еколого-економічного ліцею хочу охарактеризувати стан управління творчо - пошуковою роботою вчителів та учнів. У ліцеї створена система заходів направлена на розвиток творчих здібностей учнівської молоді.

З метою активізації творчої професійної діяльності педагогічних працівників, стимулювання безперервної фахової освіти, підвищення відповідальності за результати навчання і виховання в ліцеї систематично проводяться творчі звіти педагогів. Педагоги ліцею працюють над реалізацією проблеми: «Організація управлінської діяльності по використанню ІКТ та можливостей мережі Інтернет у навчанні та вихованні ліцеїстів через участь у всеукраїнських і міжнародних науково-освітніх проектах «Україна-Європа-Світ» та конкурсах МАН»

Залучити учня до самостійної пізнавальної діяльності, диференціювати процес навчання, навчити використовувати найраціональніші способи роботи, забезпечити емоційну підтримку учнів, створити ситуацію успіху, зуміти максимально розвинути творчі здібності дитини – ось далеко не повний перелік завдань, які необхідно вирішити учителю для досягнення успіху у роботі з обдарованими дітьми. Ці завдання успішно вирішують педагогічні працівники Кам'янського еколого-економічного ліцею. Щодо питання майстерності виховної роботи В.Сухомлинський мав таке бачення: "Добре керувати школою означає добре знати науку виховання, яка повинна стати основою наукового керівництва вихованням і освітою, організації роботи колективу школи – вчителів та учнів: бути майстром навчально-виховного процесу, володіти мистецтвом впливу на дитину, підлітка, юнака, дівчину. Адже виховання в широкому розумінні – це постійне збагачення – оновлення як тих, хто виховується, так і тих, хто виховує" [13, с. 31].

Завдання педагогів ліцею це – розширення світогляду учнів щодо досягнень науки, виявлення найбільш обдарованих дітей у різних галузях науки та розвиток їх творчих здібностей, організація науково-дослідницької діяльності учнів для вдосконалення процесу навчання, виховання та профорієнтації.

В ліцеї діє наукове товариство «Камелія» Ліцей підтримує тісні зв'язки з науковцями. Під керівництвом науковців Черкаського технологічного та педагогічного університетів учні працюють безпосередньо на кафедрах фізіології, органічної хімії, психології та ін. Виконують науково-дослідницьку роботу, набувають навичок самостійної наукової творчості. В ліцеї працюють гуртки «Кадуцея» та «Економікс», літературна студія «Джерельце». Підтвердженням творчої діяльності вчителів еколого-економічного ліцею є результати участі учнів у Всеукраїнських інтелектуальних змаганнях. Щороку, на початку лютого, у Києві в рамках тижня всеукраїнських і міжнародних науково-освітніх проектів «Україна-Європа-Світ» на базі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді проводиться Всеукраїнський

чемпіонат з інформаційних технологій «Екософт» та конкурс винахідництва і раціоналізаторства.

Чемпіонат проводиться з метою виявлення та підтримки обдарованої учнівської молоді в галузі інформаційних технологій. Для участі в чемпіонаті запрошувалися учні, вихованці загальноосвітніх, позашкільних і професійно-технічних навчальних закладів, а також студенти, аспіранти вищих навчальних закладів України. У програмі чемпіонату обов'язкова демонстрація електронної презентації на авторську розробку і стендовий матеріал щодо розробки. Учасники розподілялися відповідно до освітнього рівня та за категоріями апаратних і програмних засобів.

На кінець лютого, ліцеїсти – традиційні учасники Всеукраїнського конкурсу «Intel-ЕкоУкраїна», національного етапу міжнародного конкурсу науково-технічної творчості школярів Intel ISEF. У 2011 році переможець цього конкурсу запрошена до участі у Міжнародному конкурсі комп'ютерних проектів INFOMATRIX 2011 (Бухарест, 05-09.05.2011).

За сім років ліцеїсти здобуто 93 Дипломи переможців обласного етапу конкурсу МАН. У 2010-2011 навчальному році 9 перемог учасників обласних предметних олімпіад, 23 в конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт членів МАН, друге місце в ІV етапі Всеукраїнської олімпіади з економіки, третє місце у ІІІ етапі Всеукраїнського захисту науково – дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук у науковому відділенні технічних наук в секції технологічні процеси та перспективні технології. Вони учасники Всеукраїнського конкурсу Новітній інтелект.

Педагоги ліцею постійно у пошуках нових форм та методів впливу на формування особистості, творчої співпраці, в тандемі «педагог-учень», у формуванні учнівського колективу, індивідуальному підході, в роботі з батьками, та співпраці ліцею, сім'ї, громадськості.

Говорячи про педагогічні інновації у практиці ліцею, хочу наголосити на тому, що саме інформаційні технології дають простір для творчості, польоту думки, вираження внутрішнього «я» кожної особистості. Ліцеїсти, використовуючи сучасні Інтернет-технології, конструюють і створюють еколого-економічні інформаційні системи, такі як «Технології утримання та розмноження страусів в умовах Черкащини», «Web-сайт державного підприємства Кам'янський спиртогорілчаний комбінат», які отримують Дипломи переможців в категорії Web-розробки на Всеукраїнських конкурсах. Використовуючи комп'ютерні імітаційно-моделювальні програми, наприклад, програми з імітації експерименту, учитель і учень досліджують закономірності, які недоступні для спостереження в природних умовах.

Успіх та досягнення педагогічних працівників та їх вихованців багато в чому залежить від прийняття правильних, вчасних та відповідних управлінських рішень, правильного стилю керівництва та творчої співпраці у колективі, його орієнтації на налагодження міжособистісних стосунків у колективі, врахування індивідуально-психологічних особливостей працівників і соціально-психологічних характеристик колективу, розвитку творчого потенціалу педагогів та учнів. [3, стор. 12]

Саме такий підхід сприятиме розвитку всіх суб'єктів навчально-виховного процесу. Педагогічна творчість, як і будь-яка інша, починається з виникнення проблемної ситуації, коли з'являється потреба у вирішенні практичного завдання, що потребує передбачення. На цій закономірності наголошував В.О.Сухомлинський, говорячи про те, що справжня творчість педагога полягає в умінні бачити не тільки сьогодення, але і те, що буде змінюватись у майбутньому. [7, стор. 6]

Змістом методичної роботи з педагогічними працівниками є вдосконалення форм і методів навчання та виховання, організації позакласної та позашкільної виховної роботи, взаємозв'язку школи і сім'ї, впровадження в практику роботи досягнень педагогічної науки і передового педагогічного досвіду, здійснення внутрішкільного контролю і надання методичної допомоги в роботі вчителів, вихователів. Стратегічним завданням сьогодення у педагогічній діяльності є критичний погляд на використання методики навчання і виховання, своєчасна відмова від застарілих прийомів і спрощень, і, водночас, розвиток педагогічної майстерності учителів, використання інноваційних технологій, що сприяють формуванню життєвих компетентностей учнівської молоді, прийняття правильних та своєчасних управлінських рішень. [10, стор. 2].

*Висновки.* Сучасні підходи до роботи з педагогічними кадрами різноманітні та різнопланові. Одним з пріоритетних напрямків вважаю реалізацію практичних заходів на основі практичної діяльності кожного індивідуально взятого навчально-виховного закладу. Одним із обов'язків педагогічних працівників є постійне підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної і політичної культури. Цьому значною мірою допомагає організація методичної роботи з учителями, що сприяє розв'язанню актуальних проблем навчально-виховного процесу. У діяльності методичних об'єднань, творчих груп використовуються як теоретичні, так і практичні форми роботи.

Отже, щоб стати майстром, творцем, вчителю необхідно опанувати закономірностями і механізмами педагогічного процесу. Це дозволить йому педагогічно мислити і діяти, тобто самостійно аналізувати педагогічні явища, розчленовувати їх на складені елементи, осмислювати

кожну частину в зв'язку з цілим, знаходити в теорії навчання і виховання ідеї, висновки, принципи, адекватні логіці розглянутого явища; правильно діагностувати явище – визначати, до якої категорії психолого-педагогічних понять воно відноситься; знаходити основну педагогічну задачу (проблему) і способи її оптимального рішення.

### БІБЛЮГРАФІЯ

1. Дьяченко М. И. Психология высшей школы / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1978. – 203 с.
2. Жерносек І.П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі. – К.: ІСДО, 1998. – 160 с.
3. Жерносек І.П. Удосконалення науково-методичної роботи в сучасних загальноосвітніх школах, ліцеях і гімназіях: Монографія / Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України, Ін-т педагогіки АПН України. - К. : Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України, 2001. - 202 с.
4. Зязюн І.А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : наук.-метод. посіб./ І.А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000.– 309 с.
5. Касьянова О. М. Моніторинг в управлінні навчальним закладом / О.М.Касьянова. Управлінський супровід моніторингу якості освіти / Т.Б.Волобуєва. – Х. : Основа, 2004. – 96 с.
6. Кузьмина Н. В. Способность, одаренность и талант учителя / Н. В. Кузьмина.– Л. : Знание, 1985. – 86 с.
7. Маслікова І.В. Модель педагогічного керівництва самоосвітньою діяльністю педагогів у системі методичного менеджменту// Управління школою.-2005.- №3 (87)
8. Наливайко Г.В. Керівництво самоосвітньою діяльністю вчителів // Освіта і управління. – Т.3. – С. 192-197.
9. Островерхова Н. М. Критерії оцінювання педагогічної майстерності вчителя / Н. М. Островерхова // Завуч. – 2006. – Вип. № 10. – С. 45.
10. Рекомендації МОН України щодо організації і проведення методичної роботи з педагогічними кадрами в системі післядипломної педагогічної освіти // Освіта України. – 2002 – вересень.
11. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред.І. А. Зязюна. — 2-ге вид., допов. і переробл. — К.: Вища школа, 2004. — 422 с.
12. Пехота О.М. Педагогічна підготовка вчителя : шляхи гуманізму / О.М. Пехота // Науковий вісник Миколаївського пед. ун-ту. – Миколаїв : МДПІ, 2001. – Вип. 4. – С. 29-36.
13. Сухомлинський В. О. Роздуми про керівництво школою // Вибр. твори в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – 310 с.

### ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

**Шамрай Олександр Григорович** – начальник відділу освіти Кам'янської райдержадміністрації, кандидат історичних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи та освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

*Коло наукових інтересів:* дослідження проблем професійної підготовки майбутнього вчителя.